

Gordan Topić

Ericsson Nikola Tesla d.d.

gordan.topic@ericsson.com

00-00

“OPRUGA” - OD ZANATSKE RADIONICE DO TVORNICE (1962 – 1992.)

Sažetak: Članak prati razvoj i opis poslovanja tvornice "Opruga" iz Varaždinskih Toplica od njezinog osnutka kao zanatske radionice 1962. do njezine privatizacije 1992. godine. Stvaranje tvornice bilo je politički motivirano radi velikog broja nezaposlenih u tada nerazvijenom kraju Varaždinskih Toplica te je tvornica sa svojih 700 zaposlenika bila vrlo značajna u razvoju grada. Većina dokumentarnog materijala iz tvorničke arhive i egzaktnih podataka o uspješnosti poslovanja tvornice kroz 30-godišnji period uništeno je u razdoblju pretvorbe vlasništva početkom 90-tih. Stoga je rad temeljem na podacima iz monografije posljednjeg živućeg osnivača i direktora gospodina Vladimira Rissija te sačuvanim dokumentima Vjesnika tvornice opruga koji je početkom 70-tih izlazio jednom mjesečno.

Ključne riječi: tvornica "Opruga", Varaždinske Toplice, Vjesnik tvornice "Opruga", proizvodnja opruga i okova

Uvod

Ideja o tvornici "Opruga" rađa se krajem pedesetih godina prošloga stoljeća u Varaždinskim Toplicama. Stvaranje tvornice bilo je politički motivirano radi zapošljavanja velikog broja nezaposlenih, posebno u manje razvijenim krajevima

kao što su bile Varaždinske Toplice. Tadašnje političko rukovodstvo pokrenulo je inicijativu ublažavanja glavnog problema u tadašnjoj općini, velike nezaposlenosti, gdje se nije previše vodilo računa o ekonomičnosti i isplativosti radnog pogona. Krenulo se s pretpostavkom o proizvodnji nečeg iz asortimana potrebnog tekstilnoj industriji, koja je bila veoma razvijena u Varaždinu. Izgradnju proizvodne hale u početku je financirala općina Varaždinske Toplice, projektna dokumentacija posuđena je od Ljevaonice Varaždin, a općina je obvezala svako domaćinstvo da odraduje određeni broj radnih sati na izgradnji ili dovoza materijala.

Ovaj rad temeljen je na godišnjaku kojeg je napisao Vladimir Rissi 2013. godine, tada jedini od petorice preživjelih osnivača koji su 1962. godine osnovali Zanatsku radionicu "Opruga" iz koje je nastala tvornica, a kasnije je bio i njen višegodišnji generalni direktor. Godišnjak je pisan temeljem vlastitog sjećanja gospodina Rissija i pričanja zaposlenika iz tog vremena, jer je u razdoblju pretvorbe vlasništva početkom 90-tih većina dokumentarnog materijala iz tvorničke arhive uništena te nije moguće iznijeti dovoljno relevantnih podataka. Također, korišteni su podaci iz tvorničkih novina koje su od 70-tih godina izlazile jednom mjesečno pod nazivom: "Vjesnik tvornice Opruga".

Tvornica "Opruga" kroz svoj 30-godišnji razvoj i djelovanje imala je vrlo značajnu ulogu u razvoju Varaždinskih Toplica, stoga je i namjera ovog rada da bar dio podataka ostane sačuvan kao svjedočanstvo jednog vremena budući da svi njezini osnivači i velik broj zaposlenika iz tog vremena više nije živo.

1. Osnivanje i rast tvornice "Opruga" iz Varaždinskih Toplica

1.1. Zanatska radionica "Opruga"

U izgradnji tvorničke hale 1961. godine, još uvijek nije bilo odlučeno što će nova tvornica u Varaždinskim Toplicama proizvoditi. Na zborovima građana tražio se i predlagao pogodan program koji bi bio izvediv s obzirom na uvjete i struku [1]. Slogan "*Gradit ćemo industrijski pogon, iako još nije definitivno jasno za koju djelatnost!*" opisivao je jaku volju, želju i entuzijazam da se nešto postigne u Varaždinskim Toplicama [2]. Budući da tada još u čitavoj Jugoslaviji nije bilo industrijske proizvodnje opruga koje su se uvozile, bilo je izgledno da bi proizvodnja opruga imala nekakvu perspektivu. Stoga je općinsko rukovodstvo Varaždinskih Toplica putem direktora u izgradnji Dragutina Šooša stupilo u kontakt s Vjekoslavom Kovačevićem iz Zagreba koji se još od prije drugog svjetskog rata bavio proizvodnjom ortopedskih pomagala i kirurških instrumenata te ostalih proizvoda za potrebe medicine i veterinarstva. Obzirom da je već tada osnovana tvornica „Instrumentarija“ koja počinje na industrijski način proizvoditi medicinske instrumente, Kovačević se nije mogao nositi s konkurencijom pa se

manufakturno počinje baviti proizvodnjom raznih vrsta opruga i tekstilnih utenzilija. Sklapa se ugovor o prodaji i preseljenju Kovačevićeve radionice u Varaždinske Toplice, a g. Kovačević je postaje poslovođa novoosnovane Zanatske radionice „Opruga“. Prije preseljenja radionice, Kovačević uvjetuje izobrazbu kvalificiranih metalaca kod njega u Zagrebu te u jesen 1961. tamo dolaze KV automehaničar Ivan Magdić i KV bravari Stanko Dušak i Marijan Janušić. S obzirom da je i Vladimir Rissi od 1952.-1955. godine, kod Kovačevića izučio zanat za zvanje kirurškog mehaničara, Kovačević angažira Rissija te ga dovodi u Varaždinske Toplice [1].

Kao preteča nove tvornice u siječnju 1962. godine pod nazivom “Opruga” osniva se zanatska radionica odlukom Općine Varaždinske Toplice, koja će svoj konačni status tvornice dobiti tek u veljači 1967. godine. Zanatska radionica imala je skromne uvjete i alate za rad: omanji tokarski stroj, stolna bušilica, veliki reduktor za namatanje velikih opruga, dva mala reduktora, dva radna stola te nešto sitnog ručnog alata. U nekoliko dana Rissi, Magdić i Dušak pripremili su proizvodnju, a poslovođa Kovačević preusmjeruje svoje kupce na zanatsku radionicu „Opruga“, kao prvo "Tekstilstroj" iz Zagreba, što je u početku osiguralo dovoljno posla. Obzirom da se posao povećavao, te iste godine radionica zapošljava još trojicu radnika: KV kovača Slavka Zadravca, Franju Sopića i Dragu Pokosa, tako da radna postava radionice 1962. broji sedmero ljudi [1].

1.2. Pripajanje zanatske radionice Metalnoj industriji Varaždin (MIV)

U to vrijeme, tri varaždinske tvornice Tvornica sivog lijeva (“Ljevaonica”), Tvornica tekstilnih utenzilija (“Drvozateks”) i Tvornica tekstilnih strojeva, integriraju se u združeno poduzeće Metalna industrija Varaždin (MIV). Krajem 1963. godine u sastav MIV-a ulazi i Zanatska radionica “Opruga” kao radna jedinica Tvornice strojeva. Nabavljena je nova oprema za proizvodnju opruga, tj. dva automata za namatanje opruga češke proizvodnje, kompletni pogon za kaljenje opruga i tokarski stroj TS2. Iako je u organizacijskom i proizvodnom smislu napravljen svojevrsan napredak, radni uvjeti nisu bili zadovoljavajući: proizvodna hala zimi nije bila grijana te je naknadno i taj problem riješen instalacijom kotlovnice na mazut i instalacijama toplovodnih termogena¹. Dio kadrova preselio se iz MIV-a u “Oprugu”, međutim tehnička priprema i radni nalozi dobivali su se još uvijek iz Varaždina [1].

Dogovorom rukovodstva MIV-a i Drvno industrijskog kombinata “Florijan Bobić” (DIK), putem investicijskog programa financijskog direktora DIK-a Rudolfa Bobića, investira se u proizvodnju žičanih jezgri namijenjenih tapeciranju madraca, kauča i ostalih tapetarskih proizvoda po uzoru na tada najkvalitetnije

¹ grijač zraka

jogi madrace slovenske tvornice “Meblo”. DIK se sastojao od šest pogona u regiji, čiji su se predstavnici dogovorili da se oprema za proizvodnju kupi i instalira u pogonu “Opruga”. Ugovorom o kupnji strojeva 1964. godine osigurano je da Rissi i Kovačević prođu obuku u Švicarskoj kako bi stekli potrebno znanje o održavanju i podešavanju strojeva te je nakon instalacije strojeva otpočela probna proizvodnja. Tijekom proizvodnje otklanjali su se problemi u pomanjkanju skladišnog prostora, loše kvalitete domaćeg repromaterijala i slabog plasmana madraca na tržište [1].

1.3. Integracija u DIK “Florijan Bobić”

Početkom 1966. godine pogon iz Varaždinskih Toplica koji je proizvodio samo žičanu jezgru za člana udruženja “Hrast” iz Čakovca, integrira se u DIK “Florijan Bobić”. Odlukom MIV-a prodaje se dio opreme pogona za tehničke opruge, kalionice i tokarski stroj, međutim daljnja prodaja je obustavljena zbog pobune radnika. Zbog manjka opreme privremeno se smanjuje proizvodnja opruga, a glavni proizvod pogona bivaju žičane jezgre za madrace. Tek akumulacijom vlastitih sredstava 1971. investira se u proširenje proizvodnje opruga, a 1967. godine svi dotadašnji DIK-ovi pogoni dobivaju status samostalnih tvornica u okviru Združenog poduzeća. Samostalnost za sve novonastale tvornice predstavljala je značajan preokret, jer više nisu podliježali centralnim direktivama, već su morale formirati uprave i stručne službe. Tako nastaje “Tvornica opruga Varaždinske Toplice” s 26 radnika koja kreće proširivati tržište za svoje proizvode [1].

1.4. Tvornica "Opruga" kao samostalno poduzeće

Novi status samostalne tvornice “Opruga” zahtijevao je biranje vršitelja dužnosti direktora tvornice i radnički savjet tzv. Zbor radnika, organ koji je prema zakonu ovlašten donositi sve samoupravne odluke te birati direktora s mandatom od 4 godine. Prvi direktor tvornice postaje Vladimir Rissi pred kojim se nalazila teška zadaća rješavanja problema opstanka tvornice, prvenstveno gomilanja proizvoda na zalihama zbog neadekvatnog upravljanja i planiranja unutar Združenog poduzeća [1].

Prioritet daljnjeg razvoja tvornice bio je uspostaviti knjigovodstvenu službu, a nakon toga i službe za ostale administrativne poslove. Potpuni nedostatak srednjoškolski obrazovanog stručnog kadra u prometno loše povezanim Varaždinskim Toplicama rješavao se dovođenjem kadrova iz drugih mjesta, kao prvo uz pomoć savjetnika Rudolfa Molnara koji je u to vrijeme predaje na Višoj ekonomskoj školi kao predavač knjigovodstva i financija [1].

1.5. Početak preporoda tvornice

Nakon početnih pismenih i telefonskih kontakata poduzimaju se i brojna poslovna putovanja uglavnom po jugoistočnim krajevima Jugoslavije u svrhu sklapanja novih poslova. Stoga 1967. godine tvornica počinje odlično poslovati akumulirajući dobit kojom kupuje drugu proizvodnu liniju za žičanu jezgru. Također, kupuje se i kamion za prijevoz gotovih proizvoda do željezničke stanice, jer se prvotno tržište proširilo dodatno i na Drvno-industrijski kombinat iz Kruševca, tvornicu „20. oktobar“ iz Beograda i mnoge druge tvornice u Srbiji. Sljedeće godine tržište se proširuje pojavom drugih kupaca iz ostalih jugoslavenskih republika, jer tvornica izaziva veliku potražnju za svojim proizvodima, tako da se potrebe svih kupaca jedva zadovoljavaju. Proširenjem proizvodnje i tržišta zapošljavaju se i novi radnici te osposobljava kadar ekonomskog smjera. Početkom siječnja 1968. godine iz varaždinske mljekare "Vindija" na funkciju komercijalnog direktora dolazi Željko Horvat, gdje se veliki napredak postiže osnutkom Komercijalnog sektora koji obuhvaća: prodaju, nabavu, skladište i transport. Također, uspostavlja se poslovna dokumentacija koja se povezuje s vođenjem knjigovodstvene dokumentacije [1].

Daljnjim investiranjem osigurava se skladišni prostor za gotove proizvode i za reprodukcijски materijal: izgrađuje se hala veličine 1000 kvadratnih metara u koju se ukomponirao i dvokatni kancelarijski prostor površine od 200 kvadratnih metara. Na taj način osiguravaju se normalniji uvjeti za proizvodnju i razvoj pratećih stručnih službi temeljem čega se izrađuje makro organizacijska shema tvornice i definiraju dugoročni ciljevi nastavljanja kadrovskog popunjavanja i osposobljavanja tvornice. Tvornica se organizira radom u tri smjene, stoga se zapošljavaju smjenovođe i dodatni tehničari te oformljuje tehnička priprema rada nužna za propisivanje tehnologije, postupaka rada, materijala i sredstva rada za postizanje optimizacije proizvodnje [1].

Tablica 1. prikazuje porast broja zaposlenika i prihod u milijunima dinara po određenim godinama [1]. Za vrijeme integracije postoji samo podatak o broju radnika po godinama, a tek nakon osamostaljenja 1967. godine tvornica ima podatke o ukupnom prihodu i broju zaposlenih, Tablica 1.

Tablica 1.: Broj zaposlenika i prihodi tvornice "Opruga" do 1972. godine

Godina	Zaposlenih	Prihod [din]
1962.	7	-
1967.	27	3 200 000
1970.	127	16 800 000
1972.	350	46 000 000

Budući da je broj radnika premašio brojku 30 izabire se Radnički savjet koji će donositi samoupravne odluke iz svoje, zakonom propisane domene, gdje Zbor radnika više ne donosi samoupravne odluke, već samo daje preporuke Radničkom savjetu i rukovodstvu tvornice pri donošenju odluka [1].

1.6. Razvoj ostalih proizvoda

Uvođenjem proizvodnje žičanih jezgri proizvodnja tehničkih opruga bila je zapostavljena, ali krajem 1969. i 1970. godine, nastavlja se razvoj te proizvodnje. Zapošljavaju se dodatni kadrovi potrebni za proizvodnju opruga te se proizvodnja unaprijeđuje i kompletira suvremenim strojevima i alatima za doradu opruga nabavljenim iz tvornice „Wafios“ (Reutlingen, SR Njemačka) dio iz Italije i ostalih zemalja. Time je tvornica mogla nastupati na tržištu s potpunim asortimanom radi zadovoljenja potreba kupaca. Program proizvodnje sastojao se od tri osnovne vrste: tlačne, vlačne i torzijske opruge, proizvedene od specijalnih opružnih materijala debljine 0,2 – 10 milimetara. S obzirom da se za većinu opruga tražio atest, posebno za vojnu industriju, organizirana je zasebna tehnička priprema rada kao i tehnička kontrola proizvoda, za što je bilo potrebno dodatno kadrovsko popuniti radna mjesta, posebno vodeća na koju se zapošljavaju stariji radnici tvornice s iskustvom [1].

Paralelno s proizvodnjom tehničkih opruga započinje razvoj i proizvodnja okova za namještaj: razni tipovi škara za sklapanje i rasklapanje kauča te škare za podizanje i spuštanje bračnih kreveta. Nešto kasnije asortiman se proširuje izradom rasklopivih mehanizama za ugradnju u sjedeće i spavaće garniture. u koji spada i LOTOS program metalnih rasklopivih mehanizama za ugradnju u ormare ili pomoćne krevete i za razne druge namjene. Škare se kupcima isporučuju u paru (lijeve i desne) zajedno s garniturom žičane jezgre za kauč i bračni krevet. Taj dio proizvodnje odvija se u dislociranom pogonu u zgradi sagrađenoj 1961. godine, međutim nakon 1971. ta se proizvodnja seli u Zadržni dom u obližnji Tuhovec, gdje se radi i galvanska zaštita te bojenje škara za razne ležajeve.

Brzi razvoj pojedinog proizvoda kao i povećana potražnja tržišta za proizvodima tvornice, zahtijevali su česta seljenja proizvodnje iziskujući sve veći prostor, kojega se nije moglo tako brzo osigurati. Izgradnjom nove hale od 1300 kvadrata ta se proizvodnja ponovno seli u novi prostor koji je za nju i namijenjen. U hali je instalirana linija za elektrostatsko bojenje i sušenje proizvoda, a dio kadrova upućen je na specijalizaciju u SR Njemačku. Također, zbog želje da svaka proizvodnja ima obračun efekata svoga rada, proizvodnje se organiziraju kao *Jedinice udruženog rada* (JUR) [1].

Standardizacijom žičanih jezgri što dodatno se povećava produktivnost u proizvodnji, a dodatnom nabavom kamiona ubrzava se dostava proizvoda u

republike tadašnje države. Tvornica tada troši otprilike 3500 tona godišnje na žice samo za jezgru, međutim ima veliki problem s kvalitetom materijala nabavljanog iz Sarajeva, Jesenica, Zenice i Goražda. Loša kvaliteta repromaterijala¹ uzrokuje smanjenu produktivnost, povećanje materijalnog troška u proizvodnji, povećanu potrošnju rezervnih dijelova, kao i značajan otpad materijala. Stoga je razvoj proizvodnje tehničkih opruga temeljen na uvozu specijalnog repromaterijala, a zbog planiranog izvoza radi ostvarivanja deviznih prava, zapošljavaju se dodatni stručnjaci sa znanjem stranih jezika, naročito njemačkog govornog područja. Specijalne žice za proizvodnju tehničkih opruga za jezgre i trake za okvire nabavljaju se uvozom iz Italije, Austrije, Njemačke i Švedske [1].

1.7. Razvoj ostalih službi, izdvajanja i doprinosi

Paralelno s razvojem proizvodnje 1968. godine proširuje se Radna zajednica zajedničkih službi u čijem se okviru organiziraju stručni sektori: Opći i kadrovski sektor, Komercijalni sektor i Privredno računski sektor. Opća i kadrovska služba, nije vodila samo evidenciju prisustva radnika, već je i obavljala pravne i opće administrativne poslove te pratila zakonske propise iz domene radnih odnosa [1].

Godine 1969. otvaraju se nova radna mjesta za blagajničke poslove, materijalno knjigovodstvo, robno knjigovodstvo, financijsko knjigovodstvo, plan i analizu, statistiku i drugo. Zbog unaprjeđenja poslova koji su se do tada radili ručno automatiziraju se knjigovodstveni poslovi kupnjom mehaničko-elektroničkog stroja *ASKOTA*, kojim se je značajno ubrzao proces rada u knjigovodstvu. Dvije godine kasnije kupuje se napredniji *BURROUGHS-6400* s kapacitetom memorije od 640 kilobajta, koji je težio 100 kilograma i bio veliki hit u poslovnom svijetu.

Također, u okviru općeg sektora organizira se i društvena prehrana, zaštita na radu te civilna zaštita i ostali administrativni poslovi. Neprekidno proširenje poslovanja i širenje tržišta od kraja 60-tih godina iziskuje i povećanje službe nabave i prodaje koje se dovodi s tržišta rada ili iz drugih radnih organizacija, sl. 1. Reorganizacije i kadrovske preraspodjele tada postaju redovita praksa također, u adaptiranom dijelu prvo izgrađene proizvodne hale, proširuje se kuhinjski i blagovaonički prostor koji iznosi 500 kvadratnih metara, a jelovnik se proširuje s više vrsta jela koja se poslužuju u tri smjene [1].

¹ Potrebnu žicu ta tadašnju proizvodnju, u SFRJ proizvodilo je svega nekoliko željezara: Željezara Jesenice u Sloveniji i Željezara Zenica - pogon Sarajevo. Obje su bile početnici u toj proizvodnji, pa je tvornica "Opruga" zbog loše kvalitete žice imala česte zastoje u proizvodnji. Prema njima tvornica je imala i reklamacija, koje bi uglavnom rješavala povratkom robe [1].

Sl. 1.: Organizacijska shema tvornice 1971. godine [1].

Općina Novi Marof, kojoj su Varaždinske Toplice bile pripojene 1963. godine bila je slabo razvijena te je primala pomoć od Republičkog fonda za nedovoljno razvijena područja Socijalističke Republike Hrvatske. Budući da je vrlo mali dio te pomoći dolazio do Varaždinskih Toplica koje nisu imale gotovo nikakvu komunalnu i telekomunikacijsku infrastrukturu, tek se 1970. godine pušta se u pogon telefonska centrala prijeko potrebna za poslovanje tvornice, a ubrzanim tempom razvoja tvornice stvaraju se materijalni uvjeti i za razvoj samoga mjesta. Brojnim samodoprinosima građana, tvornice "Opruga" i ostalih privrednih subjekata u nadolazećim desetljećima financirano je asfaltiranje ceste prema Varaždinu, izgradila se vodovodna mreža, transformatorske stanice, kanalizacija, plinska i telefonska mreža, čak je financirana i izgradnja nove kirurgije u Varaždinu [1].

2. Zlatne godine (1970 – 1980.)

2.1. Duh vremena i tendencije razvoja

Razdoblje 70-tih godina prošlog stoljeća bilo je "zlatno" ne samo za tvornicu "Opruga" već i za cjelokupnu tadašnju privredu. Obzirom da su nicale razne tvornice i posebno tapetarije diljem Jugoslavije, tvornici "Opruga" to omogućuje sigurni plasman proizvoda. Iako se povremeno pojavljuju recesije, koje su trajale nekoliko mjeseci, te uz sve negativne pojave nametnute od birokracije i zamrzavanje cijene proizvodima, čitavo to desetljeće tvornica pozitivno posluje [1].

Početkom 70-tih počinju politička previranja u SR Hrvatskoj. Hrvatsko političko vodstvo zahtjeva decentralizaciju i veću samostalnost tadašnjih republika i autonomnih pokrajina. Posebno se inzistira na decentralizaciji bankarskog sistema, jer se velika financijska sredstva slijevaju u tadašnju Jugobanku. Također, hrvatska poduzeća za vanjsko-trgovinsko poslovanje moraju obavljati uvoz i izvoz preko velikih reekspornih poduzeća kao što su Inex i Genex iz Beograda. SR Hrvatska putem izvoza roba, a posebno preko turizma, ostvaruje značajan priliv deviza koje odlaze u državni ili savezni budžet i manjim dijelom se vraćaju u Hrvatsku. Hrvatska se tada smatra najrazvijenijom republikom te godinama najviše izdvaja u Savezni fond za nerazvijene republike, npr. Socijalističku autonomnu pokrajinu (SAP) Kosovo i Metohiju. Međutim, i ostale republike bile su nerazvijene te tada gotovo dostižu razvijenost SR Hrvatske, stoga ne samo Hrvatska, već i Slovenija i Srbija zahtijevaju drukčiju raspodjelu društvenog bruto proizvoda (BDP), pogotovo jer i same imaju dovoljno nerazvijenih krajeva, npr. u Hrvatskoj: Lika, Banija, Dalmatinska zagora te dio Zagorja i Podravine. Općina Novi Marof u kojoj je djelovala "Opruga" te susjedne općine Ludbreg i Ivanec, također se smatraju nedovoljno razvijenima [1].

Zbog takve savezne politike tvornica "Opruga" ima probleme, jer nije mogla osigurati dovoljno kreditnih sredstava u domaćoj valuti, niti deviza nužnih za uvoz proizvodne opreme. Ne može se računati niti na uvoz kvalitetnog repromaterijala u potrebnim količinama, jer su prema toj politici domaće željezare imale apsolutni monopol. Devize su se morale kupovati od onih koji su imali izvoz, a za kreditiranje se snalazilo, tj. za investicije su se sredstva pretežno osiguravala iz vlastite akumulacije ili amortizacije. Ipak, u tvornici vlada izuzetan optimizam s pogledom u budućnost, prebrođuju se sve prepreke i stvara se solidna osnova za daljnji razvoj tvornice. U to vrijeme radnici uz sigurno zaposlenje i plaću u poduzeću, stječu i dodatne prihode na svojim poljoprivrednim domaćinstvima gdje paralelno rade i privređuju. Tvornica im po tom pitanju izlazi u susret: izrađuje se godišnji kalendar tvornice kojim se uvode slobodni dani. Slobodni dani mogli su se koristiti spojeno u doba obavljanja poljoprivrednih poslova, a kasnije bi se nadoknadili radnim subotama [1].

Osnovna organizacija saveza komunista, Sindikalna organizacija te Omladinska organizacija bile su tri političke organizacije koje djeluju u tvornici s ciljem da uz vodstvo tvornice sudjeluju u svim aktivnostima oko organiziranja proizvodnog i ostalih procesa. Najaktivnija, Sindikalna organizacija, brinula je o društvenom standardu radnika, organizirala ljetovanja i izlete, kulturno-umjetničke i sportske susrete. Također, to je razdoblje transparentnog informiranja radnika tvornice putem glasila "Vjesnik" tvornice "Opruga" [1].

2.2. Ubrzani razvoj i modernizacija tvornice

Pored osnovne proizvodnje žičanih jezgri, usporedno su se razvijale i ostale proizvodnje: proizvodnja raznih vrsta okova, rasklopivih mehanizama za krevete te svih vrsta tehničkih opruga za razne namjene. Radne i tehnološke cjeline organizirane su u "Jedinice udruženog rada" (JUR) kako bi se pratilo ostvarenje rezultata rada tih jedinica. Primjer prikaza ostvarenja proizvodnje i produktivnosti rada iz "Vjesnika tvornice Opruga", svibnja 1982., Sl. 2., [1], [3].

Red. br.	POKAZATELJ	JUR 200	JUR 400	JUR 500	JUR 600	JUR 700	TVORNICA
1.	OSTV. PROIZV. U NORMA SATIMA I-II/81. g.	28.555	9.299	54.071	43.848	30.518	166.291
2.	PLAN PROIZV. U NORMA SATIMA I-II/82. g.	33.743	12.171	63.719	55.479	35.125	200.237
3.	OSTV. PROIZV. U NORMA SATIMA I-II/82. g.	28.925+	6.219	44.207	49.163	31.965	150.479
4.	INDEKS OSTV. PROIZV. I-II 82/81. g.	101	67	82	112	105	96
5.	INDEKS OSTV. PROIZV. I-II 82/82. g.	86	51	69	89	91	80
6.	ULOŽENI SATI RADA I-II 81. g.	24.802	11.812	51.073	48.276	28.607	164.370
7.	ULOŽENI SATI RADA I-II 82. g.	28.116+	11.694	49.532	56.447	27.781	173.480
8.	INDEKS PRODUKTIVNOSTI I-II 81. g.	115,1	80,1	105,8	90,8	106,7	101,2
9.	INDEKS PRODUKTIVNOSTI I-II 82. g.	102,9	53,6	89,2	87,1	115,1	92,5
10.	INDEKS RASTA — PADA PROIZV. I-II 82/81. g.	89,4	66,9	84,3	95,9	107,7	91,4

Sl. 2.: Prikaz ostvarenja proizvodnje i produktivnosti po JUR [3]

Nakon postizanja značajnih rezultata u poslovanju nakon osamostaljenja tvornice, 1972. godine slijedi ubrzani razvoj tvornice. Od 1972 - 1977. godine tvornica je značajno napreduje u svojem razvoju. Investiralo se u nabavku nove opreme za proizvodnju, energetske objekte i u proizvodni prostor. Prostor permanentno predstavlja „usko grlo“ pa se gradi hala veličine 1300 četvornih metara, čime se proizvodnja okova i ostalih proizvoda smješta u krug tvornice te se time rješavaju nepotrebni interni transportni troškovi, Sl. 3. [1].

Proširuje se i kompresorska stanica radi povećane potrošnje komprimiranog zraka te se kotlovnica oprema novim vrelouljnim kotlom i cjevovodom od kotlovnice do nove hale, čime se preko specijalnih grijača zagrijavao proizvodni prostor kao i sušara za proizvode nakon lakiranja. Već 1972. knjigovodstvo se reorganizira i dobiva naziv *Privredno računski sektor* (PRS) [1].

Sl. 3.: Tvoronica 1972. godine: desna hala izgrađena je 1960. godine, lijeva hala izgrađena je 1970. godine vlastitim sredstvima, pročelje zgrade uređeno je kao kancelarijski prostor veličine oko 200 četvornih metara, a iza je proizvodnja. Srednja hala izgrađena je 1971. godine kao skladište repromaterijala i gotovih proizvoda [1].

Još u postupku dovršavanja prve tvorničke hale, napravljen je prvi investicijski program proizvodnje žičanih jezgri za tapecirani namještaj koji je u to vrijeme bio novitet na tržištu. U počecima planiranjem i analizom bavi se samo nekoliko rukovoditelja i ekonomista da bi ozbiljniji početak bavljenja planiranjem, analitikom i statistikom krenuo tek 1976. godine. Planovi se izrađuju i donose usvajanjem na samoupravnim organima tekuće godine za narednu godinu, a analize ostvarenja planova nakon završetka poslovne godine. Plan prodaje – realizacija, plan cjelokupne proizvodnje (po proizvodima i radnim jedinicama), plan nabave i utroška potrebnih repromaterijala za proizvodnju, plan radne snage u proizvodnji i pratećim službama, plan potrebnih energenata i ostalih troškova, plan ukupnih troškova i po mjestima troška, plan financijskih sredstava potrebnih za poslovanje i zaključni financijski plan ukupnog prihoda kojim se utvrđuje poslovanje poduzeća pripadali su među najvažnije planove. Dodatno se prema potrebi izrađuju, mjesečne, kvartalne, polugodišnje i godišnja analize izvršenja nekoga od planova. U Tvornici opruga analize su se radile kvartalno, polugodišnje i godišnje ili već prema potrebi, kao i periodične analize izvršenja zadanih planskih ciljeva u usporedbi s proteklm razdobljem, analize kontinuiranih istraživanja procesa u poslovanja, analize povećanja škarta gotovih proizvoda i repromaterijala [1].

S početkom proizvodnje raznih vrsta okova i rasklopivih mehanizama za ležajeve, osnovana je služba tehničke pripreme rada s konstrukcijskim i tehnološkim odjelom kako bi se detaljnije propisala tehnologija izrade i isplanirala organizaciju rada za svaku pojedinu fazu do gotovog proizvoda. Zbog kontinuiteta dominacije

na tržištu bilo je potrebno osnovati *Razvojni sektor*, jer se postojeća priprema rada bavila tekućom proizvodnjom i nije imala vremena baviti se iznalaženjem te razvojem novih proizvoda. Organizacijski, razvojni sektor bio je podijeljen na dva dijela: na tehnički i ekonomski dio. Ekonomski dio bavio se istraživanjem tržišta (marketingom), vanjskom trgovinom, planiranjem i analizama. Tehnički bavio se projektiranjem novih proizvodima i poboljšanjima postojećih. Budući da do 1978. godine nije bilo takve proizvodnje u Jugoslaviji, tvornica projektira i započinje proizvodnju pneumatskih alata (pištolja) koji se koriste u proizvodnji tapeciranog namještaja i za razne druge potrebe u drvenoj industriji. Proizvode se pištolji PPK-1, sl. 4., namijenjeni najmasovnijem korištenju u tapetarijama i napredniji program pištolja i klamerica nazvan JAGUAR, a koji je rađen prema inovaciji koja je dobila srebrnu medalju na izložbi u Belgiji.

Sl. 4.: Proizvedeni pištolji PPK-1 spremni za prodaju [1]

Novi proizvodi izlažu se uz jaki marketing na sajmovima u Zagrebu i Beogradu, sl. 5., a organizirana je i servisna služba sa zadatkom da na poziv kupca otklanjanja eventualne kvarove.

DESETI NASTUP TVORNICE OPRUGA na Zagrebačkom velesajmu

DESETI, JUBILARNI NASTUP TVORNICE OPRUGA VARAŽDINSKE TOPLICE NA ZAGREBAČKOM VELESAJMU OVE GODINE BIO JE VRLO USPJESAN. UZ 5.000 STRANIH I 1.531 DOMAĆEG IZLAGAČA NAŠA JE TVORNICA PONUDILA TRŽISTU SVOJE NAJNOVIJE PROIZVODE IZMEĐU KOJIH SU NAJZNACAJNIJI LOTOS PROGRAM, PROGRAM PNEUMATSKIH PIŠTOLJA I SPOJNICA TE PROGRAM OKOVA ZA LEŽAJEVE.

Sl. 5.: Slika s tvornice "Opruga" na Zagrebačkom velesajmu [4]

Međutim, loša kvaliteta proizvodnje uzrokovana nebrigom nekvalificiranih i nezadovoljnih radnika, a kroz političko tijelo i radnički savjet, u želji za boljim plaćama, bojkotiraju progresivna nastojanja razvoja tvornice, čime Vladimir Rissi naprasno daje ostavku na mjesto direktora *Razvojnog sektora* i odlazi iz tvornice u lipnju 1979. godine [1].

2.3. Osposobljavanje kadrova i stambena politika

Osiguravši već prilično dobru kadrovsku bazu, a paralelno i dalje školujući potrebni kadar, tvornica osigurava svoju budućnost. Kadrovska problematika permanentnog pomanjkanja stručnog vodećeg kadra s godinama je ublažena

ostvarivanjem solidne kadrovske osnove, međutim kontinuirani ubrzani razvoj i fluktuacija kadrova zahtijevaju i kontinuirano obnavljanje i jačanje kadrovske osnove. Stoga se za starije nekvalificirane radnike organizira stručna obuka za stjecanje osnovnih znanja temeljem stečene interne polukvalifikacije (PKV). Kvalificirani radnici metalske struke kroz jednogodišnje ili dvogodišnje doškolovanje stječu visoku kvalifikaciju (VKV), a srednji stručni kadar uz rad se doškoluje za višu ili visoku stručnu spremu (VŠS ili VSS), ekonomskog, strojarskog, kemijskog ili organizacijskog smjera. Za izučavanje zanata metalskog smjera primaju se učenici i organiziraju praktični rad u radionicama uz stručni nadzor majstora. Pripravnike se prima na jednogodišnje stažiranje bez obveze da moraju ostati u radnom odnosu. Također, godine 1977. uvodi se savjet *Sistema primjene i nagrađivanja inventivnog rada* (SPINIR) preko *Tehnološko-ekonomskog biroa* (TEB) iz Zagreba, koji je imao za cilj inovacijama unaprijediti organizaciju rada i proizvodnje. Svaki zaposlenik mogao je uputiti svoj prijedlog komisiji koja je ocjenjivala valjanost prijedloga i određivala nagradu u skladu s pravilnikom [1].

Tvornica Opruga aktivno sudjeluje u stambenom zbrinjavanju svojih radnika radi zadržavanja kadra. U fond zajedničke potrošnje (FZP) iz dohotka se izdvaja tri posto sredstava za stambene potrebe čime se u prvo vrijeme izdaju stambeni krediti, a kasnije se kreće i s izgradnjom društvenih stanova. Već 1969. godine dodjeljuju se prvi krediti za stambenu izgradnju, s vrlo povoljnim uvjetima na rok otplate od 30 godina uz 3% kamata. Na taj način izgrađeno je, dograđeno i adaptirano na stotine stambenih objekata u širem području Varaždinskih Toplica. Kasnije počinje i izgradnja društvenih stanova, koji su se radi povoljnijih uvjeta, gradili u suradnji s bolnicom u Varaždinskim Toplicama [1].

3. Desetljeće birokratizacije, stagnacije i privatizacije

3.1. Početak perioda teškoća

Krajem "zlatnih 70-tih" jača birokratizacija države kroz donošenje bezbroj zakona i uredbi, čime započinje izvjesna dekadencija i degradacija *Zakona o udruženom radu i samoupravljanju*. Pojavljuju se recesije radi manje potražnje robe, ali najveći problem predstavlja nelikvidnost kupaca koji na vrijeme ne isplaćuju isporučenu robu, a što je u konačnici rezultira kompenzacijama i troškovima. Dodatno, još se veća kriza pojavljuje 1979. godine, kad je recesija zavládala u čitavoj Europi. U Jugoslaviji raste inflacija, a time i rast cijene roba na tržištu. Cijene proizvoda tvornice "Opruga" padaju pod udar zakona prema kojem se nisu mogle povećavati, dok su istovremeno cijene repromaterijala rasle, pogotovo od jugoslavenskih željezara koje je štitila država. Također, smrću predsjednika Tita slabi međunacionalna kohezija i suradnja među republikama što

utječe i na poslovanje mnogih radnih organizacija. Dakle, pretjerana zakonska regulativa predstavlja kočnicu gospodarskog razvoja, a pomoć izostaje od političara općine [1].

Iako tvornica niti jedne godine po završnom računu ne bilježi gubitak u to vrijeme, ona ipak u to vrijeme lošije posluje. Usprkos saveznih propisanih kazni za poduzeća i odgovorne osobe, pod rizikom oduzimanja takozvane protupravne dobiti (cjelokupne razlike od postojećih do novoformiranih cijena), tvornica "Opruga" povećava cijene svojih proizvoda. Vrlo ažurne inspekcije, temeljem poslovne dokumentacije, pronalaze protupravnu dobit od oko 680 milijuna dinara. Tvornica plaća kaznu, ali ne vraća protupravnu dobit državi, što ju ujedno spašava od neminovnog stečaja. Općenito, tvornica "Opruga" cijelo vrijeme se razvijala bez pomoći općine te joj nikad nije posvećivana nikakva pažnja, pogotovo u kad se općina Varaždinske Toplice priključuje općini Novi Marof. Naime tvornica "Opruga" je po broju zaposlenih i po rezultatima rada najjača u općini Novi Marof. Godine 1986. zapošljavala 629 radnika i sudjeluje s 22% u ukupnom općinskom prihodu. Pored toga, u Varaždinskim Toplicama početkom 70-tih razvija se i *Bolnica* koja sredinom osamdesetih, nakon izgradnje hotela *Terme* i *Minerve*, zapošljava više od 800 ljudi. Na taj način su Varaždinske Toplice u svemu prestižu dio općine Novi Marof, a topličanski općinari veću pažnju pridaju poduzećima na novomarofskom području i sudjeluju u promašenim investicijama općine [1].

S obzirom da Vladimir Rissi odlazi iz tvornice u lipnju 1979. godine, daljnje tri godine tvornica "Opruga" stagnira te putem izaslanstva (predsjednik radničkog savjeta i predsjednik sindikata) nagovaraju Rissija da se vrati u tvornicu na mjesto generalnog direktora.

PREGLAD POSLOVNIH REZULTATA TVORNIČE PO ZAPOSLENOM RADNIKU ZA RAZDOBLJE

OD I — VI 1980.

RED. BR.	OPIS	OSTVARENO I — VI 79.	PLANIRANO I — VI 80.	OSTVARENO I — VI 80.	INDEKSI 80/80.	80/79.
1.	DOHODAK PO RADNIKU	61770	106176	111837	105,3	181,1
2.	DOHODAK U ODNOSU NA PROSJ. KOR. SREDSTVA	29%	36,8%	31,9%	86,7	110,0
3.	ČISTI DOHODAK PO RAD.	52113	89095	96485	108,3	185,1
4.	AKUMULACIJA U ODNOSU NA DOHODAK	0,6%	21,0%	22%	104,8	—
5.	AKUMULACIJA U ODNOSU NA PROSJ. KOR. SREDSTVA	0,2%	7,7%	7,0%	91,0	—
6.	AKUMULACIJA U ODNOSU NA ČISTI DOHODAK	0,7%	25,0%	25,5%	102,0	—
7.	OD FZP PO RADNIKU	51727	62197	66938	107,6	129,5
8.	ČISTI OD PO RADNIKU	4903	6224	6047	97,2	123,3
9.	OBAV. IZ DOH. PO RAD.	9657	17082	15353	89,9	159,0
10.	AKUMULACIJA S AMORT. PREMA PROSJ. KOR. SRED.	4%	10,6%	9,7%	91,5	—
11.	PROSJ. KORIŠT. POSL. SREDSTVA PO RADNIKU	211933	288390	350901	121,7	165,6
12.	UKUPAN PRIHOD PREMA UTROŠENIM SREDSTVIMA	1,44	1,51	1,64	108,6	113,9
13.	UKUPAN PRIHOD PREMA PROSJ. KOR. OBRT. SRED.	1,74	1,31	1,42	108,4	81,7
14.	DOHODAK PREMA PLAN. DOH.	81%	—	95,7%	—	118,1
15.	DIO ČISTOG DOHOTKA ZA OD U ODN. NA PLAN	90%	—	98,4%	—	109,3

Sl. 6.: Pregled poslovnih rezultata tvornice od siječnja do lipnja 1980. godine

Budući da tvornica ne napreduje te da se program JAGUAR nije nastavio razvijati, tadašnji generalni direktor Željko Horvat inzistira na povratku gospodina Rissija [1]. Na slikama Sl. 6. i Sl. 7. prikazani su rezultati objavljeni u “Vjesniku” TO u srpnju 1980. godine [5].

STRUKTURA KORIŠTENJA RADNOG VREMENA			PRIKAZ IZOSTANAKA			
TABELA br. 3			TABELA br. 4			
Redni broj	OPIS	Struktura u %	Redni broj	OPIS	Sati	Struktura u %
1.	Rad po učinku	36,4	1.	Bolovanje do 30 dana	28.286	56,8
2.	Rad po vremenu	16,9	2.	Bolovanje preko 30 dana	19.072	38,3
	UKUPNO PROIZVODNI RAD	53,3	3.	Izostanci	2.469	4,9
3.	Rad u režiji	30,2		U K U P N O	49.827	100,0
4.	Produženi rad	0,9	4.	Pretvoreno u radne dane	6.228	
	UKUPNO EFEKTIVNI RAD	84,4	5.	Prosječan broj zaposlenih	505	
5.	Godišnji odmori	2,6	6.	Ne radi u %	9,1%	
6.	Plaćeni dopust	0,2	7.	Pretvoreno u radnike	46	
7.	Državni praznici	2,7				
8.	Bolovanja do 30 dana	5,1				
9.	Ostalo	1,2				
	UKUPNO PLAĆENI IZOSTANCI	11,8				
10.	Bolovanja preko 30 dana	3,4				
11.	Izostanci neopravdani	0,4				
12.	UKUPNO NEPLAĆENI IZOSTANCI	3,8				
	UKUPNI IZOSTANCI	15,6				
	SVEUKUPNO	100,0				

Sl. 7.: Struktura korištenja radnog vremena i izostanci od siječnja do lipnja 1980. godine

Prvenstveno iz empatije prema radnicima i tvornici, Rissi ipak ponovo preuzima dužnost u lipnju 1982, ali uz uvjet obavezne reorganizacije tvornice i sastavljanja novog programa za tvornicu. Novim programom vrši se spajanje dotadašnjih jedinica udruženog rada u dvije cjeline, tj. u osnovne organizacije udruženog rada, prema vrsti proizvoda i vrsti materijala od kojega su proizvodi načinjeni. Na taj način su žičane jezgre, tehničke opruge, klamerice, tlačne opruge, mreže za krevete i ostali proizvodi od žice sastavljeni u cjelinu i predstavljali OOUR-a „Žičani proizvodi“, a razne vrste škara za kaučeve i francuske ležajeve, sklopivi kreveti i drugi proizvodi od limova, cijevi i raznih čeličnih profila, kao i strojna obrada, galvanizacija i lakirnica svrstavaju se u OOUR-a „Okovi“, kojem se pridružuje i pogon za ravnjanje i konfekcioniranje limova u naselju Vinično. Nova organizacija rada počinje funkcionirati nakon opsežnih priprema 1. siječnja 1984. godine. Dodatno je stvorena i treća radna zajednica „Zajedničke službe“, kojoj pripadaju svi zajednički poslovi: *Opći i kadrovski sektor, Komercijalni sektor, Privredno-računski sektor i Razvojni sektor* sa svojim službama [1].

Osnivanjem OOUR-a smatralo se da će se kroz manje obračunski samostalne cjeline, zbog lakšeg praćenja procesa proizvodnje i općih kretanja u privredi, postići bolji efekti poslovanja. Jačanjem državne birokracije brojčano se povećavao administrativni kadar u proizvodnim organizacijama, što je dovodilo do povećanja troškova i izostancima s posla [1]. Birokratizacija koja je bila iznad svih i sama sebe kao pošast umnožavala, kočila je i doslovce proždimala, poslovanje i društvo u cjelini, očito na putu raspada s kojeg nije bilo povratka. Kako je generalni direktor Vladimir Rissi tada rekao u “Vjesniku” tvornice “Opruga” pred kraj 1987. godine [6]:

“Čitavo društvo nije bilo dovoljno budno. Svi smo se uspavali na lovorikama slave i kratkotrajnog blagostanja karakterističnog za razdoblje između 1970. i 1980. godine. Vjerojatno nema čovjeka koji se nije susreo sa svemoćnom birokracijom, tom čeličnom rukom koja stvara zakone da bi tim istim zakonima ubila u čovjeku svaku inicijativu i razmišljanje.”

Što se tiče daljnjeg razvoja računskog centra tvornice, sredinom 1985. godine nabavljen je kompjutor BURROUGHS B-25, te se pokreće nova organizacija obrade podataka unutar koje se, u suradnji sa Zavodom za ekonomiku iz Varaždina, izrađuju programi za poslovanje. U to vrijeme tvornica "Opruga" biva predvodnik u kompjuterizaciji i informacijski uzor u varaždinskoj regiji. Instaliranjem novog sustava automatske obrade podataka dobivaju se vrijedne informacije o stanju kupaca i potraživanja, skladišta gotove robe, sirovina na skladištu, obaveza prema dobavljačima te informacije potrebne za analizu, planiranje i statistiku. Kako bi se osigurala bolja ažurnost, a unatoč manjku stručnjaka, ubrzo se kupuju nova oprema i dodatni terminali i sektori se povezuju informacijskim kablovima. Tijekom godina nabavlja se sve modernija oprema za automatsku obradu podataka, a do 1990. godine rađene su projekcije razvoja integralnog informacijskog sustava tvornice. Formiranjem OOUR-a 1984. godine do 1986. godine, obnavlja se sustav AOP-a nabavom osnovne konfiguracije B-27 koji se sastoji od glavne radne stanice M-27, diska 20 MB, disketne jedinice, radne stanice 512 K, i printera 200 z/s M 1354. Također, nabavlja se i sistemski software te pripadajući kablovi s potrebnim priborom. Nedugo potom, izrađuju se i puštaju u pogon poslovne aplikacije za formiranje raznih datoteka, koje su imale za cilj dobivanje ažurnijih i detaljnijih podataka [1].

Radnički standard u tvornici povećava se dodatno 1983. godine izgradnjom novog restorana, kojim se osigurava potpuni komfor društvene prehrane organiziran u više grupa po smjenama s obučanim kuharskim i ugostiteljskim kadrom. Nova kuhinja oprema se suvremenom opremom za mogućnost kuhanja više vrsta jela koja su se dobivala za simboličnu cijenu budući se većim dijelom financira iz sindikalne blagajne, npr. i kava i čajeви bili su posluživani radnicima tijekom rada [1].

3.2. Privatizacija i podjela imovine

Kasnih osamdesetih, mnogima je jasno da se socijalistički sustav urušava i da neminovno dolaze promjene. Ante Marković dolazi na mjesto predsjednika Saveznog izvršnog vijeća i donosi Zakon o poduzećima, prema kojem se svaki OOUR može organizirati i registrirati kod Privrednog suda kao samostalno poduzeće. Jednako tako, poduzeća su se trebala na neki način privatizirati, a radnici postati dioničari u svojem poduzeću sa 49%, dok bi državi ostalo većinski dio od 51% suvlasništva. OOUR-i tvornice temeljem spomenutoga zakona

obavljaju transformaciju 1989. godine i registriraju se kao dva samostalna poduzeća: OOUR „Žičani proizvodi“ kao Društveno poduzeće OPRUGA s potpunom ovlasti, a OOUR „Okovi“ kao Društveno poduzeće UNIT-V s potpunom ovlasti. Oba poduzeća imaju svoje radničke savjete kao samoupravne organe te takva organizacija traje sve do donošenja novog *Zakona o trgovačkim društvima* 1991. godine, tj. od promjene iz socijalističkog u kapitalistički sustav.

Već prilikom organiziranja OOUR-a, djelomično se vrši podjela imovine, međutim još se tretira kao zajednička, a tek transformacijom OOUR-a u samostalna poduzeća dolazi do potpune podjele. Zajedničke službe dijele se imovinski i kadrovski na dva dijela koja su pripadaju novim poduzećima, tako da svako od njih ima zaokruženu kadrovsku i imovinsku cjelinu [1].

U to vrijeme događaju se značajne promjene u čitavoj Europi, gdje socijalističke države uvode kapitalistički sustav. I u Republici Hrvatskoj dolaskom na vlast, Franjo Tuđman hrvatskim građanima najavljuje promjenu dotadašnjeg društvenog sistema u kapitalistički, u kojemu će vladati tržišni uvjeti. Godine 1991. počinje ratno stanje i mnogi zakoni se mijenjaju. Mijenja se Markovićev Zakon o poduzećima u Zakon o trgovačkim društvima. Kako se kasnije pokazalo, zakonom je omogućeno bogaćenje podobnih pojedinaca, koji su bez potrebnog kapitala uzurpirali i prisvojili mnoga poduzeća. Većina poduzeća u Hrvatskoj je uništena i opljačkana, a mnoga su likvidirana [1].

Novi vlasnici slanjem u prijevremenu mirovinu ili dijeljenjem otkaza, rješavaju se viška radnika. Prisutna je velika pomama pojedinaca za kupnjom dionica zbog ostvarivanja većinskog vlasništva od radnika po minimalnim cijenama, kako u čitavoj državi tako i u tvornici "Opruga". Zbog novonastale situacije generalni direktor tvornice "Opruga" odlazi u prijevremenu mirovinu, nakon čega tvornica sve više propada bez ikakvog daljnjeg razvoja. U svibnju 1992. godine na mjesto direktora D.P. „Opruga“ dolazi ing. Anđelko Potrebica, a Miroslav Matkun i ostaje na čelu D.P. „Unit-V“. Nekoliko godina kasnije „Unit-V“ d.d. dolazi u poteškoće i preuzima ga poduzeće „Opruga“ d.d., tako da ponovno od dva poduzeća nastaje jedno, koje i dalje biva u stagnaciji. Privatizacijom 1992. godine nova vlasnica također zatvara kuhinju i restoran [1].

Dvadeset godina kasnije, broj radnika tvornice pada sa 600 na 50-60, građevinski objekti su zapušteni, strojevi neiskorišteni, a plaće manje od očekivanih [1]. Također, tokom godina tvornica bilježi pad u poslovnim prihodima Sl. 8.

Sl. 8.: Poslovni prihodi za firmu "Opruga" d.d. [7]

4. Stvaranje i razvoj novih poduzeća

Da je tvornica "Opruga" bila uspješna i progresivna nema sumnje, za što su bili zaslužni entuzijazam, zalaganje i znanje stručnih osoba koje su razvijale proizvodnju i održavale radni duh pod geslom: "Radimo tako da će sutra i mladi naraštaji ovdje imati posla!" Novi vlasnici očito nisu imali znanja niti interesa nastaviti uspješan razvoj proizvodnje pa tvornica "Opruga" lagano odlazi u povijest. Međutim, kako je u tim posljednjim vremenima privatizacije i otpuštanja, tvornica postala rasadnik kadrova, oni inovativniji i uspješniji pojedinci koji su stasali u tvornici "Opruga" osnovali su svoje tvrtke podižući ih iz temelja, kao što je to nekad bio slučaj s tvornicom "Opruga". Ovo su neki od danas najuspješnijih, kasnije osnovanih poduzeća [1].

4.1. Bernarda d.o.o. i Bernarda - Nova d.o.o.

Kao najbolji primjer nastavka velikog entuzijazma, progresivnosti i uspjeha su projekti i tvrtke vlasnice gospođe Bernarde Cecelje. Prije osnutka svoje prve tvrtke, gospođa Cecelja radila je u tvornici "Opruga" od 1984 - 1990. godine na vanjsko-trgovinskim poslovima i u svojim životopisima rado ističe tvornicu kao mjesto s kojeg je startala, dobila "pogled u svijet" te je zahvalna svima što su joj pomogli da danas bude to što jest. Dakle, danas je gospođa Cecelja u posjedu dvije proizvodne tvornice „Bernarda“ d.o.o. iz Pušćina za proizvodnju madraca, kreveta i opreme za spavanje i „Bernarda“- Nova d.o.o. iz Nedeljanca, tvornice za konfekciju spužve i materijala potrebnih u proizvodnji kreveta, madraca i jastuka [1], [8]. Također, vlasnica je i četiri trgovačka poduzeća u Moskvi, Beogradu, Skoplju i Švicarskoj [1] i u svojim firmama zapošljava 250 zaposlenika. Osim što iznajmljuje i apartmane u Novalji na otoku Pagu te dvije vile na Krku, investirala je u zdravstveni turizam prepoznavši turistički potencijal Varaždinskih Toplica. Riječ je o pansionu, restoranu i pizzeriji "Bernarda" te zdravstveno – turističkom

projektu: kompleksu hotela s četiri zvjezdice od 27 soba u koji je investirano više od 50 milijuna kuna. Hotel će s vanjskim i unutarnjim bazenom omogućavati kvalitetnu fizikalnu terapiju topličkom termalnom vodom temperature 58 stupnjeva [9], [10].

Na Sl. 9. prikazani su poslovni prihodi i njihov rast za firmu „Bernarda“ d.o.o. i za „Bernarda – Nova” d.o.o. na Sl. 10.

Sl. 9.: Poslovni prihodi za firmu "Bernarda" d.o.o. [11]

Sl. 10.: Poslovni prihodi za firmu "Bernarda – Nova" d.o.o. [12]

4.2. Tvornica Hespo

Drugi primjer, tvornica „Hespo“ iz obližnjeg Preloga započela je 30 godina kasnije s istom proizvodnjom, čak na zastarjelim strojevima, i uspjela. Vlasnik tvornice zaposlio je iskusnog majstora Branka Đurasa, koji je s mjesta direktora OOUR-a Žičani proizvodi, a kasnije D.P. Opruga, 1991. godine prešao raditi u „Hespo“, povevši za sobom dio kadra za održavanje strojeva. Tvornica „Hespo“ je za kratko vrijeme unaprijedila proizvodnju žičanih jezgri i otvorila pogon za finalizaciju madraca, a kasnije i proizvodnju namještaja. Firma „Hespo“ se značajno proširila u proizvodnji namještaja, a proizvodnju žičanih jezgri prodala je američkoj firmi, koja i danas u Prelogu, proizvodi žičanu jezgru za čitavu Europu i šire [1].

4.3. Omega d.o.o.

Treći primjer je tvrtka „Omega“ d.o.o. s pogonima u Varaždinskim Toplicama, Breznici i Viničnom. Tvrtka je u vlasništvu Borislava Antolkovića i Bože Krofaka, bivših zaposlenika tvornice "Opruga". Borislav Antolković radio je kao referent nabave, a Božo Krofak u tvornici je od 1984 - 1990. Poduzeće se od svojega osnutka do danas bavi metalo-prerađivačkom djelatnošću i 2012. godine zapošljava 142 radnika. Širokom paletom proizvoda snabdijeva građevinsku, elektro i ostale industrije diljem Europe. Bruto promet 2012. god. iznosi 72.600.000 kuna, pretežito na izvozu (oko 70%), a dobit 5.057.000 kuna. Tvrtka iz godine u godinu bilježi značajan rast posebno u tehnološkom pogledu, sl. 11. Tvrtka je opremljena modernim numerički upravljanim strojevima kao i robotima kojima precizno zavaruju razne sklopove. Godišnje u svoje proizvode tvrtka ugradi preko 5.000 tona raznih čeličnih profila i limova, a sve proizvode dodatno pocinčava zbog korozivne zaštite [1].

Sl. 11.: Poslovni prihodi za firmu "Bernarda – Nova" d.o.o. [13]

4.4. Kircek d.o.o.

Četvrti primjer je tvrtka KIRCEK d.o.o. iz Ljubešćice, osnovana 1990. godine, koja se bavi drvoprerađivačkom djelatnošću i godine zapošljava 65 djelatnika [14]. Orijentirana je na izvoz i ostvaruje godišnji prihod u iznosu 35.000.000 kuna s tendencijom daljnjeg razvoja, sl. 12. Proizvodnju tvrtka realizira na modernim strojevima i permanentno prati trendove tehnološkog razvoja. Vlasnici tvrtke su Dragutin i Jadranka Gotić, također bivši zaposlenici tvornice "Opruga". Gostpodin Gotić posebno ističe tvornicu „Opruga“ kao okruženje stručnih ljudi s puno razumijevanja za mlade kadrove, a što je posebno bilo važno za njihovo doškolovanje te razumijevanje nužnosti razvoja poduzeća [1].

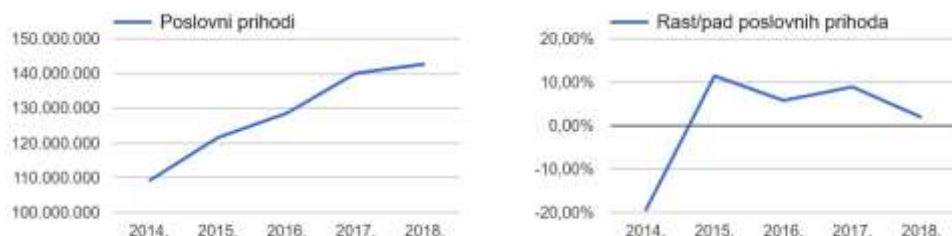

Sl. 12.: Poslovni prihodi za firmu "Kircek" d.o.o. [15]

4.5. TTI d.o.o.

Peti primjer poslovne uspješnosti je tvrtka „TTI“ koja je u suradnji s njemačkom firmom „Logwin“ osnovana početkom 1992. godine. Tvrtka je u vlasništvu Dragutina Kranjčeca koji je kraće vrijeme zaposlen u tvornici "Opruga" i temeljena je na tri osnovne djelatnosti: međunarodnom transportu, otpremništvu te prodaji i servisiranju DAF kamiona. Međunarodni transport i logistiku za prijevoz tekstila tvrtka obavlja s 30 vlastitih vozila, a ujedno je i logistička kompanija za prijevoz tekstilnih proizvoda u Republici Hrvatskoj. Prijevozničke usluge obavlja po čitavoj Evropi te zastupa auto-industriju „DAF“, obavlja prodaju i servisiranje vozila za Republiku Hrvatsku i Federaciju Bosne i Hercegovine.

Danas tvrtka „TTI“ zapošljava 60 djelatnika (2012.) [16], prihoda 142.800.000 kuna (2018.), Sl. 13. s tendencijom daljnjeg razvoja [1].

Sl. 13.: Poslovni prihodi za firmu "TTI" d.o.o. [17]

Zaključak

Iako je njen nastanak bio politički motiviran, kako bi se smanjila nezaposlenost u tadašnjoj nerazvijenoj općini Varaždinske Toplice, nema sumnje da je tvornica "Opruga" svojim inventivnim kadrom postigla zavidan uspjeh u svojem najjačem periodu djelovanja od osnutka 1962. do privatizacije 1992. Ovaj

članak opisuje razvoj, postignuća, ali i probleme tvornice u tom razdoblju, koji je temeljen na privatno izdanom godišnjaku jednog od osnivača, najizrazitijem i najprogresivnijem direktoru Vladimiru Rissiju. Tvornica danas više nema onu snagu i moć koju je nekad imala, ali bez obzira na njenu kontinuiranu stagnaciju od doba privatizacije do danas, duh nekadašnjeg tvorničkog uspjeha i progressa pretočio se u nekoliko izrazito uspješnih firmi koje su osnovali njeni nekadašnji briljantni kadrovi. S obzirom da je tvornica “Opruga” kroz svoj 30-godišnji razvoj i djelovanje imala značajnu ulogu u razvoju Varaždinskih Toplica, ovaj rad pisan je u svrhu očuvanja podataka o tvornici koji su većinom uništeni ili izgubljeni u vremenu privatizacije.

Zahvala

Zahvaljujem se svim bivšim zaposlenicima tvornice “Opruga” iz Varaždinskih Toplica koji su pripomogli u pisanju godišnjaka tvornice, pogotovo Vladimiru Rissiju koji ga je napisao i koji je uspio sačuvati dio podataka o djelovanju tvornice u 30 godina postojanja tvornice te na taj način opisati jedan svijetli primjer poslovanja iz bivšeg društvenog sustava.

Literatura

- [1] V. Rissi, Od zanatske radionice do Tvornice Opruga 1962-1992, Xm studio, Varaždinske Toplice, Hrvatska, 2013, str 1-132.
- [2] A. Prstec, V. Mikulec, Tvornica Opruga - od prve zamisli do Krova *Vjesnik tvornice “Opruga”*, Tvornica Opruga, Varaždinske Toplice, Hrvatska, 31. prosinac, 1987.
- [3] *Vjesnik tvornice “Opruga”*, Tvornica Opruga, Varaždinske Toplice, Hrvatska, svibanj 1982.
- [4] *Vjesnik tvornice “Opruga”*, godina II, broj 9, Tvornica Opruga, Varaždinske Toplice, Hrvatska, 10. listopada 1978.
- [5] *Vjesnik tvornice “Opruga”*, Tvornica Opruga, Varaždinske Toplice, Hrvatska, srpanj 1980.
- [6] V. Rissi, Ima li nade za samoupravljanje, *Vjesnik tvornice “Opruga”*, godina IX, broj 11 i 12, Tvornica Opruga, Varaždinske Toplice, Hrvatska, 31. prosinac 1987.
- [7] <https://www.fininfo.hr/Poduzece/Pregled/opruga/Detaljno/53671>, preuzeto 15. 09. 2021.
- [8] <https://regionalni.com/foto-u-v-toplicama-privodi-se-kraju-izgradnja-modernog-hotelskog-kompleksa-hotela-bernarda/>, preuzeto 15. 09. 2021.
- [9] <https://novac.jutarnji.hr/novac/aktualno/nakon-puno-bitke-s-birokracijom-bernarda-cecelja-u-ljeto-otvara-hotel-15032379>, preuzeto 15. 09. 2021.

- [10] <https://regionalni.com/bernarda-nova-gradi-hotel-u-varazdinskim-toplicama-vrijedan-40-milijuna-kuna-19581/>, preuzeto 15. 09. 2021.
- [11] <https://www.fininfo.hr/Poduzece/Pregled/bernarda/Detaljno/30454>, preuzeto 15. 09. 2021.
- [12] <https://www.fininfo.hr/Poduzece/Pregled/bernarda-nova/Detaljno/105631>, preuzeto 15. 09. 2021.
- [13] <https://www.fininfo.hr/Poduzece/Pregled/omega/Detaljno/54944>, preuzeto 15. 09. 2021.
- [14] <http://www.kircek.hr/hr/o-nama/povijest-i-tradicija/>, preuzeto 15. 09. 2021.
- [15] <https://www.fininfo.hr/Poduzece/Pregled/kircek/Detaljno/58979>, preuzeto 15. 09. 2021.
- [16] <https://evarazdin.hr/magazin/sredistu/top-toplice-365052/>, preuzeto 15. 09. 2021.
- [17] <https://www.fininfo.hr/Poduzece/Pregled/tti/Detaljno/54257>, preuzeto 15. 09. 2021.

"OPRUGA" - FROM CRAFT MANUFACTURE TO FACTORY (1962 - 1992)

Abstract: The article follows the development and description of the business of the factory "Opruga" from Varaždinske Toplice from its founding as a craft manufacture in 1962 to its privatization in 1992. The founding of the factory was politically motivated due to the large number of unemployed in the underdeveloped area of Varaždinske Toplice in that time, and the factory with its 700 employees was very important in the development of the city. Most of the documentary material from the factory archives and exact data on the success of the factory's operations over a 30-year period was destroyed during the period of ownership conversion (privatization) in the early 1990s. Therefore, the article is based on data from the monograph of the last living founder and director, Mr. Vladimir Rissi, and preserved documents of the Vjesnik springs factory, which was published once a month in the early 70's.

Keywords: "Opruga" factory, Varaždinske Toplice, Vjesnik tvornice "Opruga" factory newspaper, production of springs and fittings.

Gordan Topić

